

Key words: structural-functional model, organizational and pedagogical conditions, professional skills.

УДК 378.016

Гончар О.В.

ЦІННІСНА ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК КОНЦЕПТ СУЧАСНОЇ ДИДАКТИКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Розкрито поняття "ціннісна педагогічна взаємодія" як концепту сучасної дидактики вищої школи в контексті гуманістичної освітньої парадигми. Підкреслено важливість створення на заняттях таких педагогічних умов, що сприятимуть розвитку суб'єктного потенціалу особистості, організації ціннісно-орієнтованої діяльності учасників навчального процесу в процесі їх взаємодії. Доведена необхідність дидактикам вищої освіти відмовитися від пошуку універсальних методів та способів організації педагогічної взаємодії або стихійного запозичення принципів системи освіти інших, нехай навіть прогресивних країн, а навпаки акцентуватися на з'ясуванні актуальних практичних завдань та пошуку шляхів вдосконалення процесу навчання у вищій школі через переоцінку наробок вітчизняної вищої школи та поступового засвоєння нових навчальних технологій, орієнтованих на суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників навчального процесу.

Ключові слова: діалог, педагогічна взаємодія, дидактика, учасники навчального процесу, вища школа.

На тлі останніх подій початку 2014 року, що стали вінцем у докорінної зміни всіх політичних, економічних та ідеологічних структур України, перед вищими навчальними закладами України висувуються нові завдання організації професійного зростання студентів, Формування нової людини, як спеціаліста, яке передбачає синтез духовних цінностей, моральних принципів з розвитком професійних якостей. Тому, природно, що Державною національною програмою "Освіта (Україна ХХІ століття)" за пріоритетні визначаються процеси гуманізації та гуманітаризації системи вищої освіти, що мають сприяти розвитку духовної культури майбутніх фахівців, створення таких умов для навчання і розвитку особистості, які б забезпечували молоде покоління навичками та знаннями, необхідними для життя у мінливому, індивідуалізованому, високотехнологічному світі ХХІ століття.

Багатий досвід розвитку освіти впродовж кількох тисячоліть свідчить на користь того, що навчання існує стільки ж часу, скільки й сама людина. Ідея педагогічної взаємодії мала тривалий шлях становлення. Теорія навчання почала формуватися, коли виникла проблема передачі нащадкам знань, життєвого досвіду й трудових умінь. Дидактика є однією з найвідоміших і найбільш розроблених педагогічних теорій, присвячених процесу навчання. Так, відомо, що термін "дидактика" (від грец. Didaktikos – "повчальний") вперше ввів у педагогіку німецький вчений Вольфганг Ратке (1571 – 1635) для позначення мистецтва навчання, а автор першого підручника з теорії навчання "Велика дидактика" Я. А. Коменський трактував дидактику як "універсальне мистецтво навчання всіх усьому". За тривалий час свого розвитку дидактика накопичила величезний обсяг науково-практичної інформації, що потребує спеціалізації та внутрішньої диференціації. Таким чином, дидактика вищої школи є результатом такого розгалуження загальної дидактики, що знаходиться на етапі свого оформлення та потребує визначення її базових концептів.

Зазначмо, що у другій половині ХХ століття проблема взаємодії викладачів і студентів продуктивно розроблялася в педагогіці в різних аспектах:

- як педагогічне спілкування (О. Бодальов, В. Кан-Калик, І. Зимня, С. Кондратьєва та інші);
- як істотна характеристика педагогічного процесу (В. Сластьонін);

- як діяльність, спрямована на розвиток навчаного, становлення його особистісної позиції, підтримку проявів його самостійності (педагогіка підтримки О. Газман, Н. Михайлова, С. Юсфін);
- як прояв педагогічної творчості (О. Белкін, Є. Коротаєва, А. Кравченко, І. Демакова, М. Никандрова);
- як сукупність педагогічних ситуацій (І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос та інші);
- як інтеракція, тобто навчання в малих групах ("cooperative learning") Р. Славін ("Навчання в команді"), Д. Джонсон і Р. Джонсон ("Учимося разом"), Шл. Шаран ("Групові дослідження"), а також Ел. Аронсон, Спенсер Каган та інші;
- як організація навчального співробітництва у колективних, кооперативних, групових формах роботи (О. Донцов, В. Дьяченко, О. Захаренко, Х. Лійметс, А. Петровський, В. Фляків, Д. Фельдштейн, Г. Цукерман, С. Якобсон) [1].

У цьому контексті мета дослідження полягає в розкритті поняття "ціннісна педагогічна взаємодія" як концепту сучасної дидактики вищої школи в контексті гуманістичної освітньої парадигми, що сприяє розвитку суб'єктного потенціалу особистості, організації ціннісно-орієнтованої діяльності учасників навчального процесу в процесі їх взаємодії.

Аналіз наукових публікацій, виданих за часи розвитку у нашій країні у другій половині ХХ століття, присвячених проблемам дидактики, дозволяє виділити шість концептів дидактики, а саме: сутність процесу навчання, принципи навчання, зміст навчання, методи навчання, характер взаємодії викладача й студентів, форма організація навчального процесу. У цьому сенсі провідним є положення про відмінність дидактики вищої та середньої школи, що було сформульовано авторами навчального посібника "Дидактика вищої школи", яке акцентує на принципово інших за своєю характеристикою суб'єктах процесу педагогічної взаємодії, що визначає специфіку дидактичних відносин [4, с. 30-31].

У ході впровадження передових технологій у навчальний процес вищої школи, провідне значення слід надавати не самому навчальному матеріалу, а ланцюжку почуттів, думок, ціннісних орієнтирів у реальності, які набуває майбутній фахівець. Це свідчить про те, що розуміння студента як людини, яка починає самостійно крокувати у дорослому житті, передбачає не тільки набуття нею основ майбутньої професії, а й людяності, вмінню орієнтуватися у ціннісному просторі. Саме таке розуміння мети освіти підкреслює значущість реалізації ціннісної взаємодії учасників навчально-виховного процесу, що, в свою чергу, вимагає від викладача свідомого гуманістично-орієнтованого спілкування із студентами, починаючи від розвитку емоційно – ціннісних якостей студента до зменшення навчальних перевантажень, від покращення здібностей сприйняття усіх реалій світу до виклику внутрішньої необхідності в самоактуалізації, самовдосконаленні й творчому індивідуальному розвитку кожного. Особливої актуальності набуває не пряма передача студентам "загальнолюдського ціннісного досвіду, а формування у молоді здатності до самостійного вибору моральних цінностей, створення в неї моральних критеріїв, заснованих на гуманістичних ідеалах"[5, с. 422]. Наявність сталих ціннісних орієнтацій характеризує ступінь зрілості особистості, разом з тим є узагальненим показником її духовного розвитку.

Так, на думку А. Кірсанова та В. Співакова, головні помилки викладачів вищої школи, що негативно впливають на розвиток самостійного мислення та творчої діяльності студентів, полягають у невмінні педагогів організувати продуктивне аксіологічне спілкування зі студентами, неумінні та небажання вивчати індивідуальність студента, у використанні стереотипних оцінок його особистості та одноманітних шляхів взаємодії, занадто великої кількості дисциплінарних та негативно емоційно забарвлених впливів, невмінні орієнтуватися у нестандартних умовах спілкування, відсутності прагнення до творчого спілкування тощо [2, с.3].

Отже, ціннісна педагогічна взаємодія в межах аксіологічної освітньої парадигми передбачає діалогічну взаємодію, живий інтерес до особистості кожного учасника

навчального процесу, зацікавленість у їх внутрішньому світі, позитивне ставлення до обраної професійної діяльності тощо.

Стратегія багатосторонньої комунікативної діяльності студентів та викладача передбачає більшу кількість контактів між паритетними комунікантами, що уможлиблює не стільки саму участь або викладення своєї суб'єктивної думки учасником навчального процесу (тобто "врахування" його думки), скільки привнесення його знань, досвіду та поступове конструювання свого поновленого уявлення про предмет з урахуванням думок, почуттів та асоціативного поля інших (але й "включення" його особистісних функцій) [3]. Викладачу при цьому відводиться лише роль підтримувача та координатора. Така стратегія може бути організована за таким формами, як: підготовка та проведення студентом екскурсій, конференцій, дискусій, читання докладів з залученням предметів музею як ілюстрацій, ділова гра тощо.

Характер організації педагогічної взаємодії учасників навчального процесу вищої школі дозволяє уточнити функціональну основу дидактики. Традиційно у дидактиці вищої школи базовими вважаються дидактичні відносини "викладач – студент". Але, з іншого боку, не менш важливим є саме ланцюжок відносин "викладач – навчальний матеріал – студент", які, на наш погляд, багато в чому визначають специфіку вищої школи, підкреслюють визначну роль створення особистісної траєкторії процесу навчання студента, важливість самостійної роботи у процесі навчання.

Сьогодні набуває значущості втілення у навчальний процес "студійної організації" педагогічної взаємодії, що передбачає відмову від заорганізованого академічного простору (традиційного розташування учасників навчального процесу в аудиторії) з метою покращення умов для "вільного діалогу" суб'єктів навчального процесу [1]. Історико-педагогічний аналіз діяльності вищої школи дозволяє стверджувати про позитивні результати впровадження у 30-х роках ХХ століття у вищій школі за ініціативою П. Блонського, видатного психолога та педагога, в низці ВНЗ України "студійної системи" організації навчального процесу. Так, "студійна" організація педагогічної взаємодії учасників навчального процесу передбачала проведення заняття в лабораторіях або студіях, навчальних кімнатах, де студенти, поділяючись на групи за принципом розподілу задач, працювали над тим самим навчальним завданням заради досягнення спільної мети. При цьому роль викладача зводилася лише до консультування або корегування самостійної роботи членів групи. Передбачалось, що викладач повинен був сповіщати про теми за офіційною програмою та допомагати студентам визначати траєкторію їхнього самостійного розвитку. За умови реалізації такої системи студенти отримували можливість креативного самовиразу, незалежного прояву свого таланту, точки зору, активного здобутку знань та самостійності.

У цьому контексті для визначення індивідуальних освітніх траєкторій студента у вищій школі значимо важливість використання варіативних форм і методів реалізації педагогічної взаємодії, а також зародження тьюторства як технології, що передбачає педагогічну взаємодію досвідченого майстра (викладача) та новачка (студента), формою комунікації яких є вільне нерегламентоване спілкування.

Сьогодні вже є очевидним, що недоліки в системі освіти не можуть бути переборені в межах традиційної педагогічної теорії. Інтегрування ж України до світового освітнього простору та практичне впровадження наявних зарубіжних методик у систему вищої освіти України потребує їх детального аналізу та осмислення з точки зору опрацювання та адаптування до національних потреб. Процеси інтеграції зумовлюють гостру потребу у підвищенні комунікативної компетенції, а також етики міжкультурного спілкування. Тому вже при підготовці студентів у ВНЗ необхідно готувати їх до співробітництва, формувати їхню ментальну сумісність, комунікативні вміння, уміння працювати в команді. Особливого значення в цьому сенсі набуває тенденція до діалогізації й рефлексивності в організації педагогічної взаємодії, що виявляється в необхідності збагачення моделей реалізації навчальної взаємодії, а також удосконалення стратегій, їх обґрунтування з огляду на інші

підходи і методи викладання. Установлено, що модель взаємодії, закладена в навчальний процес, стає для студента прототипом взаємовідносин, що вибудовуються в професійній діяльності.

У зв'язку із залученням до навчального процесу електронних засобів інформації та комунікації навчальний матеріал стає об'єктом навчальної взаємодії, що зумовлює активну пізнавальну позицію студента як суб'єкта навчального процесу, та підсилює необхідність формування в студентів умінь учитися, мотивації до їх самостійної когнітивної діяльності та самоактуалізації. Керівники організацій та викладачі вищої школи сьогодні розуміють, що традиційні уявлення про методи досягнення ефективного виконання роботи та успіхів у навчанні застарілі. Це передбачає зміну організаційної схеми взаємодії, її переорієнтування із педагогічного впливу і контролю на відносини сприяння сумісній діяльності та кооперування, що на практиці реалізується через упровадження дистанційної освіти, що уможливує навчання впродовж усього життя та передбачає опосередковану форму педагогічної взаємодії.

Узагальнення практичної діяльності ВНЗ крізь призму дослідження реалізації в ній ідеї педагогічної взаємодії учасників навчального процесу дозволяє стверджувати, що сьогодні дидактикам вищої освіти потрібно відмовитися від пошуку універсальних методів та способів організації педагогічної взаємодії або стихійного запозичення принципів системи освіти інших, нехай навіть прогресивних країн, а навпаки приділити більше уваги з'ясуванню недоліків та актуальних практичних завдань вдосконалення процесу навчання у вищій школі. Вища освіта має повернутися до педагогічної спадщини свого народу, до усвідомлюваного удосконалення старих та поступового адаптування і подальшого засвоєння нових навчальних технологій, орієнтованих на суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончар О.В. Педагогічна взаємодія учасників навчального процесу в системі вищої освіти України (історико-педагогічний аспект) [Текст]: монографія / О.В. Гончар. – Х. : ХНАДУ, 2011. – 432 с.
2. Кирсанов А.С. Специфика педагогического общения в образовательном процессе / А.С. Кирсанов, В.В. Спивакова // Научный потенциал студенчества в XXI веке: материалы IV междунар. науч. конф. студентов, аспирантов и молодых ученых (Ставрополь, 2010 г.) – Ставрополь: СевКавГТУ, 2010. – Т. 2 "Общественные науки". – 231 с., с.3
3. Лессинг Г. Э. Избранные произведения / Лессинг Г. Э. – М., 1953. – 367 с.
4. Попков В. А., Коржуев А. В. Дидактика высшей школы: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр "Академия", 2001. – 136 с. ;30-31].
5. Слостенин В.А. Педагогика / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов. – М.: Академия, 2006. – 576 с.

Гончар Е.В.

ЦЕННОСТНОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КАК КОНЦЕПТ СОВРЕМЕННОЙ ДИДАКТИКИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ.

Раскрыто понятие "ценностное педагогическое взаимодействие" как концепта современной дидактики высшей школы в контексте гуманистической образовательной парадигмы. Подчеркнута важность создания на занятиях таких педагогических условий, которые способствовали бы развитию субъектного потенциала личности, организации ценностно-ориентированной деятельности участников учебного процесса в процессе их взаимодействия. Доказана необходимость отказаться дидактикам высшего образования от поиска универсальных методов и способов организации педагогического взаимодействия или стихийного заимствования принципов системы образования других, пусть даже прогрессивных стран; а наоборот акцентировать свое внимание на установлении актуальных практических задач и поиске направлений совершенствования процесса обучения в высшей школе путем переоценки наработок отечественной высшей школы и

постепенной имплементации новых учебных технологий, ориентированных на субъект-субъектное взаимодействие участников учебного процесса.

Ключевые слова: диалог, педагогическое взаимодействие, дидактика, участники учебного процесса, высшая школа.

Gonchar O.V.

VALUE-ORIENTED PEDAGOGICAL INTERACTION AS A CONCEPT OF THE MODERN DIDACTICS OF HIGHER SCHOOL.

The concept of "value-teacher interaction" is revealed as the concept of the modern of higher school didactics in the context of humanistic educational paradigm. It is emphasized the importance of creation of the pedagogical conditions that would facilitate the development of the capacity of subjective potential of an individual, organization of value-oriented activities of the educational process participants in the course of their interaction. The higher education didactics should neither find the universal methods and ways of pedagogical interaction organization nor natural borrow principles of the formation of the other, even developed countries. But on the contrary they should focus their attention both on establishing of the urgent practical problems and on finding of the ways to improve the learning process in higher education by the revaluation of the national high school developments and the gradual implementation of new educational technologies, as well as focusing on the subject-subject interaction of the higher-level school educational process participants.

Key words: dialogue, pedagogical interaction, didactics, the participants of the educational process, high school.

УДК 378.016:811.111

Заболотська О.О.

ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядаються сучасні тенденції іншомовної підготовки спеціалістів немовних вищів в умовах світових глобалізованих процесів.

Ключові слова: мультилінгвізм, полілог культур, міжкультурна толерантність, комунікативна компетентність.

Дослідження тенденцій іншомовної підготовки студентів різних спеціальностей у контексті глобалізації не може не опиратися на здобутки педагогічної та суміжних з нею наук. Тому для визначення теоретичних засад іншомовної підготовки майбутніх фахівців необхідним видається аналіз наукової літератури з проблем професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів.

Із широкої палітри вітчизняних досліджень основоположними є:

– вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору (В.П. Андрущенко, М.З. Згуровський, К.В. Корсак, В.Г. Кремень, В.І. Луговий, Н.Г. Ничкало, І.П. Приходько, М.Ф. Степко, та ін.)

– модернізація і нова якість освіти та професійної підготовки майбутніх фахівців, яка зокрема досягається формуванням і розвитком інтегрованих знань, навичок і вмінь на основі міждисциплінарної інтеграції (В.П. Андрущенко, М.Б. Євтух, В.Г. Кремень, О.В. Левчук, Н.Г. Ничкало, Г.В. Онкович, Н.М. Дем'яненко, В.Я. Карачун, І.М. Козловська, І.Я. Пастирська та ін.);

– розвиток творчої індивідуальності педагога, педагогіки індивідуальності (О.О. Заболотська, О.М. Отич, О.М. Пехота та ін.);

– впровадження інноваційних освітніх технологій (І.М. Дичківська, В.М. Манько, Г.В. Онкович, В.В. Химинець, О.Г. Ярошенко та ін.)